

بیوگرافی نویسی یا زندگی نامه نویسی

با عرض معذرت از نویسنده پرتلاش و محقق حقیقت نگر ما، محترم "ف. هیرمند"! نظر به اینکه ایمیل ما که جناب شما مضامین زیبا، گویا و رسای تاترا بدان وسیله برای ما ارسال میدارید، مدتی دچار مشکلات فنی گردیده بود و نوشته تحقیقی زیبای شما دیرتر در اختیار ما قرار گرفت، اینک که مشکل فنی برطرف گردید، به نشر آن اقدام نمودیم. موفق و سرفراز باشید.

در چند سال اخیر "زندگی نامه نویسی و یا "بیوگرافی نویسی" میان عده ای از ما افغان ها به حیث یک روند مثبت مشاهده می شود، و این علل مختلف دارد، بیوگرافی نویس بنابر علایق متنوع و متعدد به نوشتن بیوگرافی کدام شخصیتی می پردازد. این علایق می تواند به یک درک مسئولیت بیوگرافی نویس به ثبت کار ها و ایجادگری های این شخصیت باشد، بیوگرافیست، بیوگرافی یک مخترع، یک فیزیکدان، یک انجنیر هسته ای، یک شاعر، یک طبیب، یک مدرس، یک رهبر سیاسی، یک دولتمرد، و... را موضوع کار خود قرار می دهد.

متن نویسی بیوگرافی گونه به نحوی از قرن چهارم قبل از میلاد در یونان وجود داشته است، در مصر قدیم *nécrologie* بیوگرافی گونه ای بر گور متوفی نوشته و هویت، موقعیت اجتماعی و کار های او را به ثبت میرساندند. در قرون گذشته در دوران "گریکو رومن" اسم، صفات و سرگذشت اشخاص معروف را که مصدر خدمات مفید به جمعیت خود میگردید را می نوشتند و از او تجلیل و تمجید می نمودند. در قرون اوسطی "hagiographies یا زندگی نامه یک شخصیت مذهبی" را تحریر میکردند.

ولی بیوگرافی نویسی به شکل مدرن آن از قرن 17 میلادی رایج گردید، اصطلاح "بیوگرافی" از همین تاریخ ایجاد شده و به کار رفته است: «اگر به تمام بیوگرافی های که از زمان چاپ مدرن تا اوسط قرن بیست نگاشته شده است نگاه بکنیم، از میان 25000 بیوگرافی فقط 150 بیوگرافی هنرمندان است که تحریر یافته، متباقی همه به صورت مونوگراف از سایر افراد نوشته و تهیه گردیده اند...»

اشخاصی هم بوده اند که خود بیوگرافی خود را به تحریر می کشیده اند که این روش را "اوتوبیوگرافی" مسمی ساخته اند.

"واژه بیوگرافی از زبان یونانی می آید، "بیو" یعنی زنده و گرافی یعنی نوشتن و ثبت. بیوگرافی ثبت زندگی یک موجود زنده انسان و یا رویداد مهم یک شخصیت است که به رشته تحریر می آید و محرر این نوشته، را معمولاً بیوگرافیست یا مؤلف بیو گرافی" خطاب میکنند.

بعضاً چنین هم رُخ میدهد که شخصی از یک بیوگرافی نویس تقاضای تحریر یک رویداد را می نماید – رویدادی که به نحوی به زندگی متقاضی و یک واقعه مهم تاریخی رابطه میگیرد – که منظور و مقصد او ثبت واقعه مطروحه می باشد تا در تاریخ به یاد فراموشی نه رود و این بیوگرافی به حیث سند مثبتۀ تحریری که توسط یک مؤلف با ملاحظه مدارک تحریر شده است، به دسترس بوده تا در آینده جهت استناد واقعیت موضوع موجود باشد.

به صورت عموم بیوگرافی حاوی: معرفی موضوع بیوگرافی، یعنی هویت شخص و مسایل شخصی او، فامیل، تحصیلات و قابلیت های تخصصی اش، فعالیت ها و کار های که به عمل می آورده است، تألیفات و ماحصل اقدامات و فعالیت های او در زندگی موصوف، تمایل و علاقمندی های موصوف مثلاً به هنر بخصوص، روابط اجتماعی و احیاناً گرایش های سیاسی و سندیکایی و موارد عمومی و نیز کرکتر خاص و منحصر به فرد موصوف که او را متمایز و یا برجسته می سازد را شامل خواهد بود، البته وقایع و رویداد های که در زندگی موصوف رُخ داده است نیز متذکر می شوند، در بیوگرافی به آثار و فعالیت های ماندگاری که شخص موضوع بیوگرافی در زندگی اش به عمل آورده است، اهمیت به سزای را قایل اند، زیرا همین عنصر آرمانی و ارزشی است که ضرورت تهیه و ثبت بیوگرافی یک انسان را لازم می گرداند.

مؤلف بیوگرافی همه عناصر و موارد ذکر شده را نه بر اساس شناخت فردی و استنباط شخصی خود، بلکه با مراجعه به اسناد، ثبت های تحریری، تصویری یا با شنیدن وقایع مربوط موصوف و پژوهش و تتبع و با آگاهی از داستان زندگی یک شخصیت خاص یا شخصیت عامل و مرکزی یک

رویداد گرد آوری و جمع می نماید، احیاناً اگر شخص در عمر خود کدام بدعت قهرمانانه ای نشان داده باشد، مؤلف آنرا در نگارشش ثبت میکند.

بعضی از اصطلاحات دیگر هم داریم که محتویات آنها به محتویات اصطلاح بیوگرافی نزدیک است، اما مندرجات جامع و کامل بیوگرافی را حایز نمی باشند، مانند خاطرات نویسی که با تألیف یک بیوگرافی فرق دارد، در حالی که خاطرات، بدون پرداخت به عناصر شخصیتی یک فرد، سرگذشت و جریان و یا جریاناتی که در زندگی شخص روی داده است را شرح میدهد، این خاطرات گاهی شکل اتوبیوگرافی را به خود میگیرد.

سوانح مشخصه های اساسی یک فرد است که در زندگی رسمی و کاری او لازمی می باشد، بعضاً به آن "بیوگرافی شغلی" هم می گویند.

CV هم نوعی سوانح است که مندرجات و مطالب آن در زندگی کاری ضروری است، CV کمی جامع تر از آن چیزی است که ما آنرا به نام سوانح می شناسیم.

به هر صورت این لغاتی که نام بردیم، غالباً آنها را بیوگرافی کامل نمی پذیرند، این ها یا پراگرافی از بیوگرافی خواهند بود و یا یکی از منابع یا مؤخذ آن پذیرفته خواهند شد.

تعریف گونه ای که از بیوگرافی در دسترس ماست، چنین است: "بیوگرافی معلومات جامع در باره یک شخص است که تقریباً تمام رویداد های عادی، غیر عادی، زندگی او را از آغاز تا وقت مرگ به تحریر می کشد، تحصیل، سطح زندگی، خاستگاه اجتماعی، کار ها و فعالیت های مسلکی، اجتماعی، سیاسی، ازدواج، دوران جوانی و عاشقی او، تمام فراز و نشیب های عمر او و بازده یا محصول و آثاری که موصوف از زندگی خود برای آدم ها به جا گذاشته است را شرح میدهد، معمولاً بیوگرافی شخصیت هایی را می نگارند که مشهور هستند، هنرمندان، سیاستمداران، مبارزان سیاسی، دانشمندان، مخترعان، افراد اهل سپورت و... موضوع کار بیوگرافی نویس ها می باشد."

پیشرفت و انکشاف سریع دنیای دیجیتالی فرصت و امکانات آنرا فراهم ساخته است که برخی بیوگرافی ها تصویری Biographie en vidéo را نیز تهیه و ثبت نمایند، البته بیوگرافی تصویری یا ویدئویی یک فلم مستند است که بر اساس فلم برداری از صحنه ها و وقایع واقعی برداشته شده و شخص موضوع بیوگرافی در آن رویداد ها حضور داشته و یا فضا و ماحول دوران زندگی شخص موضوع را به تصویر می کشد، فلم مستند زندگی چه گوارا از این دست بیوگرافی های تصویری شمرده می شود.

اما بیوگرافی ویدیویی در فرم یک فیلم هنری نیز ساخته شده است، چنین فلمی از روی سناریوی واقعی شخص موضوع بیوگرافی تهیه و تولید می شود، یعنی در آن اضافات غیرمعمول و غلو آمیز را نمی گنجانند؛ در سال 2006 فلم تلویزیونی از زندگی ژان پل سارتر را "کلود گوریتا" در دو قسمت تهیه و به نمایش گذاشت. نام فلم "سین هیجان و شور" بود، این فلم نمونه ای از بیوگرافی تصویری شمرده شده است.

امروز با تحول و تکامل وسایل ارتباط جمعی بیوگرافی های آمیخته از متن تحریری، صوتی و تصویری (ویدیویی) را تهیه و تولید می نمایند که مخاطب به صورت کافی از زندگی یک شخص اطلاع حاصل میکند. بالخصوص بیوگرافی های مستند ویدیویی خیلی ها انکشاف کرده و برای آن اصطلاح "biopic" را به کار میبرند.

در برخی از کشور ها بیوگرافی را به چهار گونه دسته بندی کرده اند: بیوگرافی کوتاه، بیوگرافی متوسط، بیوگرافی طویل و بیوگرافی *Biographie Créative* بدیع یا ایجادگر. اما دو نوع نخستین بیشتر به CV شباهت دارد، انگار این کشور ها بیوگرافی مسلکی، کاری و سوانح را نیز به نام بیوگرافی می شناسند، ولی ما از بیوگرافی نوشته مفصلتر و جامع را در اندیشه داریم که تمام زندگی یک شخص را رقم کرده باشد، آنچه که در تعریف گونه بیوگرافی تذکر رفته است.

نوع بیوگرافی که ما از آن شناخت داریم به تعریف "بیوگرافی مبتکرانه یا ایجادگر *Biographie Créative*" نزدیکتر است؛ بیوگرافی ایجادگر یا خلاق را هنرمندان، نویسندگان، و طراحان آثار داستانی تحریری در کار های شان دنبال میکنند. متن و محتوی این بیوگرافی مقید به عدم جانبداری و یا عدم تعهد نیست، یعنی بیوگرافیست هر چه را که از زندگی شخصیت شامل بیوگرافی میداند و یا در کرکتر شخص نامبرده می نویسد و به آن متعلق میداند، آنرا می نویسد و جزء ای از خصایل، عادات و آرمان او به شمار می آورد، که بعضاً و حتی غالباً رویداد های مطرح اش را مستند هم نمی گرداند.

این دگر مربوط به مخاطب است که شناختی که از بیوگرافی نویس دارد، که چه موارد و نکاتی را حقیقت مطلب می پذیرد و چه نکاتی را "اضافات" و ناموجه دسته بندی میکند و یا کدام رویداد ها و وقایع و حوادث مندرج در بیوگرافی را غیر واقعی، اتهام، بهتان، بداعت و یا غلو آمیز درک می نماید. یک بیوگرافی فاقد اسناد مثبت، تشخیص موضع مؤلف و درستی و نادرستی آنرا به مخاطب واگذار میکند.

برای تألیف یک بیوگرافی معیاری، تشخیص و دریافت های مخاطبان از قبل توسط مؤلف در نظر گرفته می شود تا واقعگرایی و غیر جانبداری را به صورت معمول در کارش رعایت کند، چون تمام بیوگرافی ها از سوی مخاطبان پذیرفته نه شده و آنرا منبع ای برای استناد کردن به حقیقت نمی پذیرند.

اگر نگاه بیوگرافی نویسنده، یک نگاه مخالف را برساند یا این نگاه فقط مراحل و رویداد های ضعیف و ناموفق موضوع بیوگرافی را در نظر داشته باشد، مخاطب حتماً بر صحت کار او متردد خواهد شد. بر عکس اگر بیوگرافیست فقط برآزندگی ها، موفقیت ها، پیشروی ها و کامگاری های شخص موضوع بیوگرافی را ردیف کند و از موصوف یک فرد "غیر قابل باور" به تصویر بکشد، نیز مخاطب به واقعیت و درستی کار او مشکوک خواهد گردید.

عده ای از بیوگرافیست های جوامع روبه انکشاف، به شیوه بیوگرافی خلاق یا مبتکرانه کار شان را به پیش می برند. این نوع بیوگرافی نویسی عرصه وسیع کاری را در اختیار نویسنده اش می گذارد، زیرا نوشتار هنرمندانه، قلم آزاد و اندیشگی حرفه ای ابزار مهمی در این شیوه به کار برده می شود، به همین لحاظ است که هنرمندان، نویسندگان و اهل حرفه رسانه های ادبی و تخصصی رسانه ای همین طرز بیوگرافی پردازی را روش مورد پسند و مطلوب شان قرار میدهند که این شیوه واقعاً گیرا، جالب و دلچسپ و جذاب برای مخاطبان پیشکش می شود، چنان جذاب که مخاطب دیگر به صحت و واقعیت بیوگرافی توجه نمی کند، مگر صرف آن عده که نگاه و دید انتقادی داشته باشند. این بدان معنی نخواهد بود که بیوگرافیست کارش را بدون استناد و مدرک و سند و رفرنسی نوشته باشد، بدین معنی که در کار بیوگرافیست هنرمندانه نویسی درخشش نخست را متبیین می سازد و لذا مستند گردانی در محل ثانوی قرار می گیرد.

نوع دیگر "Biographie romancée" بیوگرافی داستانی است که بیوگرافیست بیوگرافی شخص مورد کارش را به صورت داستان و قصه می نویسد، این شیوه خیلی ها زیبا و جالب می نماید تا آن حد که شاید بیوگراف برای حفظ فورم داستانی، بعضاً ناگزیر به تعدیل واقعیت برآمده و "فراواقعی" وقایع را رقم بزند، ولی به هر ترتیب این شکل بیوگرافی نویسی تا حدی مورد پسند بیوگرافیست ها و مخاطبان شان است...

بر اساس تذکرات بالا، پس ایجاب میکند تا بیوگرافی نویسنده اثرش را به حیث یک پژوهشگر و منتبع به پیش ببرد، یعنی اصل مستند سازی و متکی به مأخذ قابل اعتبار، کارش را معیاری گرداند تا برای مخاطبان قابل اطمینان و اعتماد باشد.

در کشور های عقب نگه داشته شده که اکثراً مصاب به رژیم های استبدادی و غیر دموکراتیک اند، ثبت و سجل واقعات و رویداد ها یا به طور صحیح صورت نمی گیرد و یا واقعات به دلخواه و حمایت نظام های حاکم به عمل آورده می شود. ابزار اجرایی این هدف سانسور است که به احدی اجازه داده نمی شود تا آنچه را که واقعاً چنان هست ثبت و نشر نماید و به دسترس جامعه قرار دهد. آن رویداد های که توسط گروه ها و افراد مخالف با حاکمیت های این جوامع روی میدهد و یا حتی وقایعی که ماهیتاً پیشرونده و ارتقایی می باشند، ثبت و نشر آن از جانب ارگان های رسمی تحقق نمی یابد. و این است که چنین رویداد هائی در حاشیه بیوگرافی ها ثبت میگردند تا نسل های آینده از حوادث و اقدامات نسل های سلف شان باخبر گردند.

این وضعیت اهمیت اجتماعی بیوگرافی را به صورت جدی مطرح میکند، گرچه پژوهشگران برای دسترسی به حقایق ثبت شده در حاشیه بیوگرافی ها، لازم دارند راه درازی را طی کنند، زیرا رویدادی را که متتبع در جست و جوی منبع ای برای آن است در عنوان بیوگرافی یک شخص نخواهد یافت و این ایجاب میکند که زمان، ماحول و حول و حوش شخص موضوع بیوگرافی را بشناسد تا تخمین کرده بتواند که مطلب مورد نظرش را در بیوگرافی مثلاً الف خواهد یافت. چون بیوگرافی یک شخص بیش از آنکه یک اثر تحقیقی رسمی و سجل شده یک ارگان باشد، بیشتر یک اثر شخصی و غیر رسمی – یعنی این بیوگرافی مورد تأیید مسلکی یک مؤسسه معتبر قرار نگرفته و لذا "غیر رسمی" تلقی می شود – پس صحت آن از اعتبار با سطح بلند برخوردار نخواهد بود، مگر اینکه بیوگرافیست بیوگرافی را چنان مستند و متکی به مدارک دارای اعتبار بلند تخصصی تهیه و نگاشته باشد که عملاً چشم پوشی از درستی و صحت آن غیر ممکن باشد و الا بیوگرافی یک فرد از نظر اسناد مثبت حایز اعتبار لازم نه خواهد بود. فراموش نه شود که بیوگرافی ها بیشتر به مثابه یک سند و شهادت تاریخی یک وضعیت و نقش شخص داخل بیوگرافی در آن اهمیت جدی دارد.

این را نیز به خاطر باید داشت که بیوگرافی های هم بوده اند که اتکای مهمترین اسناد تاریخی قرار گرفته اند و این بیش از آنکه به حیث یک قاعده شامل حال همه بیوگرافی های منتشره گردد، به حیث استثنای در حوزه بیوگرافی ها پذیرفته می شوند. بیوگرافی ها – با در نظر داشت حالت استثنایی آن - لذا غالباً از لحاظ اهمیت سندی مثبت، درجه بلند اعتبار را حایز نه خواهند بود، مگر اینکه درجه بلند مستند بودن را حایز باشد.

استبداد، سانسور، اختناق و تنگنا های جدی در برابر کار بیوگرافیست جامعه عقب نگه داشته شده قرار خواهد داشت، که این وضعیت بیوگرافی نویس را جداً به فقدان و نبود مأخذ مواد کارش قرار میدهد، چنین وضعی اگر از یک سو علتی برای معذوریت او در ترتیب یک بیوگرافی استنباطی را می پذیرند از سوی هم آن اوضاع را عنصر مهم در ارتقای مسئولیت کاری و توجه به مدلل و مستند بودن کار او می شمارند.

یکی از موارد جنجالی بیوگرافی این است که بیوگرافی یک شخص، از سوی یکی از افراد معاصر موضوع بیوگرافی مورد انتقاد قرار میگیرد و بعضاً این انتقاد باعث می شود بیوگرافیست کارش را تعدیل کند، یعنی به تقاضای منتقد کارش را اصلاح نماید و یا برای نقاد چنان اسنادی ارائه بدهد که لاقلاً قناعت مخاطبان را فراهم سازد، بروز این نوع پرسش های انتقادی ناظر به یک بیوگرافی نیز به اهمیت سندی آن خدشه وارد خواهد کرد.

در جهان امروزی ما زمزمه های شنیده می شود که زمان دموکراتیزه کردن بیوگرافی فرا رسیده باشد؛ هر انسانی خواهی نه خواهی در آرزوی آن است که در زمان و زمانه ها نشان و اثری از خود به جا بگذارد، تا در حافظه ها از زندگی اش و محصول این زندگی نشان و مایه ای به جا بماند، با نوشته ای، با ثبت صدائی، با تهیه ویدیو و فلمی برای خودش و برای جامعه ای که او را پرورده است. بیوگرافی اش را قابل ثبت و ماندگار بسازد، دگر بیوگرافی تنها ملکیت اشخاص معروف و شهره ها نیست که حق نشر و حضور داشته باشد، هر انسان این حق را داراست، ولی اجرایی شدن این حق مستلزم ابزار ها و ارزش های آرمانی، کیفی و عمومی است که فردی زندگی سودمند کند تا سود و ثمر آن به نسل معاصرش و به نسل های آینده مایه ای، ارزشی و مفادی را به ارمغان داشته باشد، سعی کنیم چنان زندگی را پشت سر بگذاریم تا زندگی نامه ما ارزش تهیه یک بیوگرافی را داشته باشد. زیرا در بیوگرافی به آثار و فعالیت های ماندگاری که شخص موضوع بیوگرافی در زندگی اش به عمل آورده است، اهمیت به سزای را قایل اند، همین عنصر آرمانی و ارزشی است که ضرورت تهیه و ثبت بیوگرافی یک انسان را مطرح می گرداند.

پایان